

Прегледни научни рад

**КЛУБОВИ БОРИЛАЧКИХ ВЕШТИНА И АИРСОФТ КЛУБОВИ КАО
ПОТЕНЦИЈАЛНИ ГЕНЕРАТОРИ ЕКСТРЕМИЗМА: БИХ КАО СТУДИЈА
СЛУЧАЈА**

Марија Ђорић¹

Институт за политичке студије, Београд

Апстракт: Рад истражује потенцијалну повезаност између клубова борилачких вештина и аирсофт клубова са идеологијом насилног екстремизма. Последњих неколико година на глобалном нивоу је приметна експанзија клубова борилачких вештина који су повезани са одређеним врстама насилног екстремизма. Док је у свету претежно екстремна десница фокусирана на клубове борилачких вештина, у Босни и Херцеговини се та веза може видети првенствено између радикалних интерпретација ислама (вехабизма) и разних формата борилачких вештина (кик-бокс, хапкидо, теквондо и сл.). Поред клубова борилачких вештина, приметно је да се и у одређеним аирсофт клубовима БиХ спроводи религијска индоктринација чланства, што ће такође бити елаборирано у раду. Аутор је користио методе анализе садржаја и дубинске интервјуе за прикупљање података. Закључак је да спорт има дуалну улогу у односу према насилном екстремизму: док са једне стране може деловати превентивно на VERLT, са друге стране може бити злоупотребљен за регрутацију и индоктринацију нових чланова.

Кључне речи: екстремизам, радикализација, клубови борилачких вештина, аирсофт, спорт, Босна и Херцеговина.

УВОД

Од како је света и века, спорт је имао позитиван утицај на човеково ментално и физичко здравље, те отуда и она чувена латинска изрека *Mens sana in corpore sano* (У

¹ Аутор за кореспонденцију: др Марија Ђорић, научни саветник, Институт за политичке студије, Београд, имејл: mara.djoric@yahoo.com

здравом телу здрав дух). Познато је да спорт игра круцијалну улогу у формирању идентитета и изградњи тимског духа, посебно код деце и омладине. Осим тога, спорт може утицати креативно на когнитивне и друштвене вештине, јер се на тренинзима (нарочито у групним спортовима) ствара осећај заједништва и проширене породице. Поред тога, присуство тренера је заслужно за формирање здравог односа према ауторитетима, што је такође један од бенефита спорта. Наравно, све ово наведено има смисла уколико се спорт перципира као позитивна појава у друштву, која може бити искоришћена за стварање општег добра. Нажалост, у стварности није увек тако, те се неретко спорт користи и у негативне пропагандно-политичке сврхе, за идеологизацију подмлатка, радикализацију, регрутацију будућих насилних група и сл. Стога се може констатовати да спорт поседује дуалну улогу, што значи да може служити и као фактор интеграције, али и дезинтеграције друштва (Ђорић, 2012). Овај рад ће се бавити истраживањем улоге борилачких вештина као и све популарнијег аирсофта, у контексту политизације спорта. Посебан фокус је стављен на Босну и Херцеговину, због специфичне употребе спорта у идеолошке и политичке сврхе. Током истраживања, правиће се и упоредна анализа са појединим примерима у свету, како би се пронашли *genus proximum* и *differentia specifica*.

Опште познато је да су борилачки спортови саставни део званичних оружаних снага једне земље. Проблем може настати уколико се борилачки спортови злоупотребљавају за припрему одређених илегалних борбених снага, које би могле представљати безбедносну претњу за једну државу. Други проблем који се у контексту повезаности спорта и екстремизма може идентификовати у БиХ, јесте потенцијална злоупотреба аирсофт клубова у политичко-идеолошке сврхе.

Истраживање оваквих аморфних и нетранспарентних појава је утолико изазовније из разлога што се тешко долази до релевантних извора података. Управо због тога, аутор овог текста је поред секундарних извора података, користио и методу дубинских интервјуа, која је укључила разговоре са представницима безбедносног сектора, невладиних организација, академским радницима и сл. Сви прикупљени подаци у теоријско-емпиријском поступку овог истраживања доводе до главне хипотезе:

Клубови борилачких вештина и аирсофт клубови у БиХ, могу представљати потенцијалну безбедносну претњу, због повезаности једног дела чланства и руководства са религијским екстремизмом и/или криминалом.

У наставку рада ће се најпре елаборирати повезаност спорта и политике, њихова генеза кроз историју, као и злоупотреба спорта (борилачких вештина и аирсофта) од стране екстремистичких организација. Иако је ова појава на глобалном нивоу предоминантно повезана са екстремном десницом, у БиХ тај проблем много више корелира са религијски мотивисаним екстремизмом (превасходно са вехабизмом) (више о екстремизму у БиХ: Шикман & Ћеранић, 2017). Вехабизам сам по себи не може бити идентификован као екстремна форма ислама, али се свакако може оквалификовати као радикална интерпретација исламске вероисповести. Такође је индикативно да је већина страних терористичких бораца са Балкана регрутована управо у вехабијским илегалним заједницама (више о тероризму у БиХ: Lalic et al., 2025).

СПОРТ И НАСИЉЕ

Размотримо најпре позитивне примере спорта и то првенствено у контексту Олимпијских игара. Наиме, у време ове сакралне манифестације античких Грка, која је организована првенствено у славу богова, сви ратови би престајали. То уједно говори колику је моћ (али и углед) спорт поседовао још у давним временима. Спорт је фактор који може утицати и на генерисање националног идентитета и патриотизма, што се види у контексту националних репрезентација. Дobar пример спорта као интегративног фактора у друштву је рагби у Јужноафричкој Републици (Nauright, 1997). Захваљујући овом спорту и идеји и „дуги нације”, Нелсон Мендела је успео да од рагби клуба „Спрингбокс” (Springboks), направи симбол уједињења белаца и црнаца у овој апартхејдом подељеној држави. Спорт се често користио и као параван за националну одбрану што се може видети кроз постојање Сокола, као примера панславенског ослободилачког покрета (Ђорић, 2016: 67–82).² Такође, не треба заборавити и драгоцену улогу спорта када је реч о менталном

² Како је војна обука била забрањена словенским народима под Аустроугарском окупацијом, временом су Словени почели да организују спортске активности у вежбаоницама (соколанама) у којима су поред физкултуре вежбали и војне вештине. Родоначелник ове идеје која је настала у 19. веку био је Мирослав Тирш,

здрављу. Најновија истраживања су само потврдила да спорт значајно побољшава ментално здравље млађе популације. Студија која је рађена на деци узраста од 9 до 13 година (узорак 11.235 испитаника) показала је да групни спортови смањују анксиозност за 10%, друштвене проблеме за 17%, поремећај пажње за 12%, когнитивне проблеме за 17%, проблеме са размишљањем за 17% (Saybrook University, 2024). Овде је битно направити дистинкцију између рекреативног и професионалног бављења спортом. Глобално истраживање које су организовали научници широм света показује да код 35% професионалаца спорт чак може узроковати и одређену врсту менталних поремећаја³ (*burning-out* синдром, депресију и анксиозност) (Reardon CL et al., 2019).

Поред многобројних бенефита, спорт може генерисати и сијасет друштвених проблема. Пре свега, може бити злоупотребљен као средство политике у форми идеологизације друштва. То се најбоље може видети на примеру тоталитарних система – комунизма и фашизма у време хладног рата. Тоталитарне државе су често кроз спорт представљале „здравље нације или класе”. О томе најбоље сведоче слетови у некадашњим комунистичким и реалсоцијалистичким државама, док су нацистички и фашистички режими користили спортске догађаје за промовисање националне и расне „супериорности”, као и техничко-технолошку моћ својих држава (нпр. Мусолини је фаворизовао аутомобилске трке ради промовисања „алфа-ромеа”, док је то Хитлер радио са „мерцедесом”) (Baker, 1988: 249). Колико се политика рефлектује на поље спорта, може се видети кроз пример бојкота Олимпијских игара у време хладног рата. Тако су САД бојкотовале Олимпијске игре 1980. године, јер је домаћин био СССР, да би 14 комунистичких земаља у знак реваншизма 1984. године одбило да учествује на Летњим олимпијским играма у Америци. Спорт се користи и за промовисање многобројних политичких порука кроз пароле и скандирање, и то посебно током важних спортских догађаја који су медијски испраћени. О овоме најбоље сведочи феномен „политизација хулиганизма”, који подразумева коришћење хулиганских група за реализацију политичких циљева (Ђорић, 2024). У последње време се може приметити велики уплив одређених

а сокољство као покрет се убрзо развио међу словенским народима. Тако је словенска омладина, поред фискултуре, добијала тајно и војну обуку.

³ Ипак треба узети у обзир да су у професионалном спорту ствари нешто другачије, и да је ово више изузетак, неголи правило.

политичких опција унутар клубова борилачких вештина широм света, те се ово може посматрати као глобални феномен. Такође је приметан (нешто мање) и тренд злоупотребе појединих аирсофт клубова у идеолошке сврхе. Све наведено се може објаснити чињеницом да неке идеологије (претежно десничарски и религијски екстремизам) у младим спортистима виде своје паравојне формације које могу допринети реализацији њихових политичких циљева, и то углавном кроз примену насиља. Како је ова појава глобална, сматрамо да је потребно испитати њене карактеристике и генераторе настанка, али у исто време открити и специфичности појављивања у региону Западног Балкана, са посебним освртом на Босну и Херцеговину.

БОРИЛАЧКЕ ВЕШТИНЕ/БОРИЛАЧКИ СПОРТОВИ КАО ПОТЕНЦИЈАЛНИ ГЕНЕРАТОРИ ЕКСТРЕМИЗМА

Пре неголи размотримо однос борилачких вештина и екстремизма, потребно је направити важну дистинкцију између два сродна, а опет различита феномена. Наиме, често се у савременој литератури поистовећују борилачке вештине и борилачки спортови. Главна разлика између борилачких вештина и борилачких спортова је та „што борилачки спортови имају такмичења и чврста правила по којима се спортисти такмиче, док вештине немају такмичења и такмичарска правила, већ се поштују принципи саме борилачке вештине” (Maksimović, 2020: 47). Ми ћемо у овом раду користити оба термина, с тим што би за потребе нашег истраживања сврсисходније било употребљавати термин „борилачки спортови”. У англосаксонској литератури се временом развио термин MA&CS (Martial Arts and Combat Sports), што би у преводу значило „борилачке вештине и борилачки спортови”. Упркос томе што се овај термин обично примењује само на борбене системе Источне Азије, борилачке вештине су универзални културни производи укључујући, на пример, јапански аикидо, кинески таи-чи, корејски хапкидо, бразилску капуеиру, француски савате, енглески бокс, нигеријски дамбе... (Donohue & Taylor, 1994). У својој еволуцији, многе борилачке вештине су развиле спортску страну, што је случај са олимпијским борилачким спортовима као што су рвање слободним стилом, грчко-римско рвање, бокс, мачевање, џудо, теквондо и карате. Друге борилачке вештине, попут таи-чија, углавном су се развиле као вежбе покрета ума и тела, такође остављајући по страни чисту борилачку сферу.

Иако је веза између борилачких вештина и агресије још увек магловита (посебно питање да ли борилачке вештине подстичу или смањују агресију), значајан број научних радова показује да традиционално упражњавање ове врсте спорта смањује агресију (посебно код одраслих) и елиминише стрес. Овај закључак је донет на основу анализа у девет научних студија које су се бавиле наведеном темом (Jorge Carlos Lafuente et al., 2021). Изгледа да је закључак да је све индивидуално: борилачке вештине могу бити „добар слуга, а лош господар”, све зависи како их употребљавамо. Традиционалне борилачке вештине су развијале посебан вредносни систем заснован на етичким принципима самоодбране, скромности и витештва (Neskovic, 2025). Биндер (Binder) чак наводи да код азијских борилачких вештина долази до интеграције ума и тела и то кроз медитативну компоненту, која има ефекат самоодбране.

Борилачке вештине су данас присутне не само као вид спорта, забаве и рекреације већ су своју примену нашле и у оружаним снагама (војска, полиција). Упркос изузетно успешном напредовању технике и технологије, борба „прса у прса”, која је својствена борилачким вештинама, остаје и даље веома значајна за савременог човека. Поред тога што се борилачким вештинама користе званичне оружане снаге, оне се често употребљавају и од стране неформалних група, покрета и организација за разне (политичке и идеолошке) циљеве. Поједине борилачке вештине (попут бокса и ММА⁴) су, нажалост, последњих година постале озлоглашене управо због тога што се из њихових редова регрутују појединци за насилно екстремистичко деловање. На глобалном нивоу је најдоминантнија повезаност између клубова борилачких вештина и екстремне деснице, мада се може идентификовати и уплив религијски мотивисаног екстремизма (у форми цихадизма) унутар борилачких спортова. Гледано кроз историју, борилачке вештине и многи други спортови служили су као припрема за ратовање (више о улози војске видети: Milenkovic, 2025). Овакве податке можемо видети још из античког периода (Грчка и Рим). Међутим, када говоримо о идеологизацији спорта, врхунац оваквог деловања је реализован у време нацистичке Немачке, у којој је све, укључујући и спорт, било подређено политици. Конкретна конекција између спорта и екстремизма (у неким случајевима и тероризма)

⁴ ММА представља комбинацију различитих борилачких спортова, попут бокса, тајландског бокса, цудоа, рвања бразилске циу-цице, итд.

почиње седамдесетих и осамдесетих година 20. века и то, пре свега, унутар десничарске идеолошке провенијенције. Дobar пример је *Wehrsportgruppe Hoffmann*, која је као врста паравојне формације тежила увођењу поновне нацистичке диктатуре (Handle & Scheuble, 2021: 5). Чланови ове екстремистичке групе су вежбали стрељаштво, борилачке вештине и бодибилдинг, док су један део обуке завршавали у Либану, где су их обучавали припадници либанских и палестинских милитантних организација.

Када је реч о борилачким спортовима, највише се екстремна десница рефлектује на ММА. Ово подразумева не само вежбање ММА у клубовима већ и организовање јавних такмичарских манифестација (ММА турнира) на којима се реализују три битна циља (Ayyadi, 2017):

1. Повезивање нових и постојећих чланова и јачање мреже.
2. Регрутација нових чланова.
3. Проналажење нових извора финансирања.

На које све начине се налазе нови регрути екстремне деснице?

1. Кроз комерцијализацију и продају. Екстремна десница је пуна симбола који се могу наћи на одећи, торбама, спортској опреми (нпр. бандажери и рукавице за бокс и сл.). Многи клубови који су повезани са овом идеологијом, то често и показују кроз ношење симболичких производа, чиме се ради на њиховој препознатљивости. Тако, на пример, неки неонацистички оријентисани клубови борилачких вештина носе робну марку *Pride France*, која се налази на њиховој спортској опреми (The Guardian, 2018).

2. Кроз организацију спортских⁵ догађаја и других колективних активности (нпр. фолклора или концерата). На овај начин се појачава кохезија групе и ствара се групни идентитет који чини веома битну компоненту код екстремистичких организација. Интересантно је да су ови догађаји затвореног карактера и да се учесници много раније морају пријавити (како би прошле безбедносну процедуру екстремистичких кругова). Један

⁵ Овде нису само атрактивне борилачке вештине, већ и спортови попут пецања, планинарења, рафтинга и сл.

од таквих европских догађаја одржавао се у Немачкој од 2013. до 2019. године (Остиц), након чега је одлуком власти забрањен.

3. Пропаганда која иде на емоције и коју прате одређене активности. На пример, доласком миграната у Европу, неке десничарске организације нуде помоћ женама за самоодбрану од потенцијалног силовања, иза којег би могли стајати мигранти (The European Parliament, 2024). *Идентитетски покрет* у Француској је у контексту ових догађаја, на пример, нудио Францускињама бесплатне курсеве самоодбране.

Претече ММА се могу наћи још у античкој Грчкој из времена Олимпијских игара, али овај спорт званично стиче глобалну популарност од организације првог ултимативног шампионата 1990. године. Сматра се да има највећи раст популарности у односу на друге спортове у последњих 20 година (посебно у САД). *Битка код Нубелунга* је најпознатији турнир борилачких вештина у Европи који је обојен екстремно десничарском идеологијом, али постоји много таквих примера у свету. Француска десничарска организација „Генерациски идентитет” (*Generation Identitaire*) организовала је камп за обуку борилачких вештина, који је представљен као врста летње школе (Handle & Scheuble, 2021: 10). Овај камп је носио слоган „Од Ковадонге до Калеа”⁶, што указује на победу хришћанске војске против муслимана (Омејадског калифата) 722. године. У кампу је било на стотине учесника из читавог света, који су осим практиковања ММА и других борилачких вештина⁷, били део идеолошке индоктринације. Рат у Украјини је такође један од окидача за развој екстремне деснице, укључујући и њен утицај у борилачке вештине. У Кијеву су у више наврата (још пре Мајдана) организовани овакви скупови екстремних десничара и то првенствено под маском ММА турнира. Главни покровитељ оваквих дешавања међународног карактера⁸, била је организација *Десни сектор*, која функционише као паравојно крило украјинске неонацистичке странке *Десни корпус* (Umland, 2019: 105–131).

⁶ Битка код Ковадонге је прва победа хришћана над Омејадским калифатом, после маварске инвазије над Шпанијом. Са друге стране, Кале је био град који су Енглези дуго држали под опсадом током Стогодишњег рата, да би га коначно Французи ставили под своју контролу 1558. године. То је уједно била и последња енглеска територија у континенталној Европи.

⁷ Основни циљ је био да се припреме за уличне борбе и потенцијалне демонстрације.

⁸ Оваквим догађајима присуствују екстремисти из читавог света, а посебно присну сарадњу са „Десним сектором” оствариле су екстремистичке организације из Немачке и Шведске.

Навешћемо неколико интересантних примера са глобалног нивоа, у којима се види директна повезаност борилачких спортова и екстремизма:

- Борац ултимат фајтинга (UFC – Ultimate Fighting Championship) Џо Брамер (Joe Brammer) био је спонзорисан од стране компаније Холцер Рајх (Hoelzer Reich)⁹ која је позната по отвореној подршци екстремној десници (Holland, 2013).
- UFC је 2013. године отпустио немачког боксера у велтер категорији Бенцамина Бринса (Benjamin Brinsa), познатог под надимком „Хулиган”, због његове повезаности са неонацистичким групама.¹⁰
- Валдет Гаши, немачки држављанин пореклом са Косова и Метохије се прикључио терористичкој организацији „Исламска држава” 2015. године. Гаши, као познати кикбоксер, пример је повезаности религијског екстремизма и борилачких спортова. Пре одласка у Сирију, тренирао је у Банкоку, а организовао је и клубове ММА у Швајцарској у које су, према његовом тврђењу, могли доћи само „добри муслимани” који су показивали религијску фанатичност. Током тренинга је забрањивао музику, као и употребу псовки.
- Алан Черканов, троструки таџикистански шампион је још један у низу примера како се из редова ММА бораца регрутују појединци за екстремистичке групе. Черканов се, попут Гашија, такође придружио ИСИС-у.

Шта екстремистима нуде клубови борилачких вештина?

1. Потреба за признањем/самопотврђивањем. Млади људи добијају валидацију кроз ову врсту спорта. Круцијалну улогу, када је реч о ауторитету, имају тренери који се често сматрају неком врстом гуруа. Овде се реализује и тзв. идеја надкомпензације, која подразумева да, уколико нам не иде добро у једном сегменту живота, можемо добити самопотврђивање и самопоуздање кроз ову врсту спорта.

2. Потреба за припадањем која се углавном реализује кроз призму групног идентитета. Управо због тога се форсира идеја о „братству” код чланова групе. Имајући у виду да се тренинзи одвијају неколико пута недељно, онда је сасвим логично разумети повезаност која се временом ствара унутар наведених група. Овај

⁹ UFC се оградио од ове организације и обуставио сарадњу са њом 2009. године.

¹⁰ Сматра се да је био директно укључен у промовисање и финансијско помагање сајтова за наонацистичку рок музику.

осећај групног идентитета може утицати на повећан степен лојалности код његових чланова, али у исто време створити и анимозитет према тзв. „непријатељским групама”.

3. Токсични маскулинитет. Потреба за потврђивањем тзв. „мушког идентитета” кроз физичке вежбе је нешто што може утицати на самопоуздање, али исто тако може биити праћено мизогинијом и антифеминизмом. Екстремисти¹¹ на мушко-женске односе гледају кроз призму (искључиво) традиционалних улога оба пола. Тако се жена перципира као пасиван пол који је задужен за улогу домаћице-мајке-супруге, док мушкарац има улогу бранитеља породице и државе, те отуда потреба за маскулинизацијом кроз изградњу атлетског спортског тела.¹²

КЛУБОВИ БОРИЛАЧКИХ ВЕШТИНА У БИХ И РЕЛИГИЈСКА ИНДОКТРИНАЦИЈА

Постоји десетак клубова борилачких вештина у Федерацији БиХ који су доминантно повезани (или су били повезани) са идеологијом веџизма.¹³ Један од њих је „Gazija Gym” из Сарајева, чији је оснивач и тренер М. III., иначе некадашњи генерални секретар Кик-бокс савеза БиХ. На Фејсбук профилу се, поред многобројних награда и спортских успеха, може видети и обавезна молитва која је саставни део тренинга. Овај клуб је познат јавности и по томе што је један њихов члан извршио бруталан напад на новинара портала *The Bosnia Times*, Неџада Латића (Avaz, 2018). Сматра се да су неки чланови овог клуба инволвирани унутар доминантних партијских структура, којима дају вишеслојну подршку.¹⁴

Свакако један од најинтересантнијих клубова за анализу је „Спортско удружење Аскер”, управо због преданог рада на обуци деце и омладине, што поред борилачких вештина укључује и религијску индоктринацију. О томе сведочи и промотивни видео-снимак организовања обуке дечака¹⁵ на подручју Тешња, у којој су тренери припадници

¹¹ Мисли се, пре свега, на десничарске и религијске екстремисте.

¹² Овде се, рецимо, заборавља да у модерним ратовањима физичка снага више нема примат, захваљујући доминацији и напредовању технике технологије (вештачка интелигенција, на пример).

¹³ Дубински интервју са припадником безбедносног сектора, бр. 1.

¹⁴ Дубински интервју са новинаром, бр. 2.

¹⁵ Неки нису били ни старости 10 година.

вехабијског покрета. На снимку који се појавио на Јутјубу (Youtube), може се видети тзв. спортска обука деце на стадиону, како носе и прескачу гуме, користе ужад и сл. у оквиру нечега што подсећа на војничку обуку. На промотивном видеу ове организације тренери деци постављају питање „Ко смо ми”, док дечаци одговарају „Аскери”, што би у преводу са турског језика значило – *војници*. Интересантна је и музичка подлога на наведеном снимку, тј. песма извођача Мученика Мухамеда, под називом „У твојој одсутности желим твоју смрт” (албум „Асрар”).

Оснивач овог удружења је Енвер Хебибовић, бивши припадник 7. муслиманске бригаде тј. Армије Р БиХ у Коњицу, којом је командовао Незим Халиловић Мудерис. Он је у јавним обраћањима више пута истакао како је „Аскер” спортско удружење „које служи за дружење дјете и младих кроз борилачке вјештине, те да се баве и подизањем, осим спортских, и моралних особина, те потицањем позитивне афирмације кроз дружења” (INS, 2018). Треба нагласити да је овакво повезивање спорта, деце и борилачких вештина, изазвало негодовање и забринутост одређеног дела јавности у БиХ, као и надлежних безбедносних структура (RTS, 2018). Тадашњи министар безбедности БиХ је у време медијског праћења овог догађаја 2018. године истакао да „сумња у часне намере” удружења „Аскер”, посебно због тога што постоје индиције да се повезује са особама попут Насера Орића (RTS, 2018).

Спој религије, спорта и политике је веома интригантан, посебно када је реч о познатим спортистима, какав је Салко Зилдић¹⁶ (кик-боксер), освајач златних медаља на европским и светским такмичењима. Он је једно време био и представник СДА у Представничком дому Парламента Федерације БиХ, а током 2023. године је ухапшен у Србији, где се терети за кривично дело недозвољене производње, промета и ношења оружја (N1 info, 2023). Иначе, Зилдић је био председник и тренер борилачког клуба „FLEX TOM-SAT” у Тузли, који је, између осталог, регрутовао појединце за рад у заштитарској агенцији. Сматра се да је овај спортски клуб био у директној вези са приватном агенцијом за осигурање имовине и лица „Flex Suciruty”, чији су власници браћа Самир, Амир и Дамир

¹⁶ Треба напоменути да је његов тренер био Енвер Хебибовић, оснивач и тренер спортског удружења „Аскер”, кога смо већ помињали у тексту.

Мехић.¹⁷ Криминалне активности браће Мехић су утолико забрињавајуће, уколико се узме у обзир да су сарађивали са Насером Кељмендијем (Vreme, 2025), албанским криминалцем, којег је америчка ДЕА оквалификовала као „највећег регионалног нарко-боса” (Blic, 2021), познатог првенствено по трговини хероином и кокаином (више о трговини наркотицима на Западном Балкану: Шикман, 2024). Зилдић је, поред спортске каријере, имао и политичку, те је као председник Асоцијације младих СДА БиХ, био у великој мери усмерен на социјализацију и индоктринацију младих. Осим тога, Зилдић је имао значајну улогу у регионалној популаризацији идеологије којој се приклонио, о чему сведочи посета његовим истомишљеницима на северу Црне Горе (Плав и Гусиње). Интересантно је да су у његовој пратњи том приликом били и припадници босанског вехабијског покрета, који су у друштву са Абудусамадом Бушатлићем¹⁸ клањали џума намаз у џамији Султанија у Плаву, која је, иначе, била место окупљања локалних вехабија.¹⁹ Сматра се да постоји десетак оваквих клубова на територији Босне и Херцеговине у којима се преплиће идеологија вехабизма, политизације и криминалних активности.²⁰ Наравно, треба узети у обзир да нису сви чланови ових клубова борилачких вештина тенденциозно оријентисани ка насиљу или криминалу, многи почињу да тренирају управо из спортских разлога. Упркос томе, не сме се пренебрегнути чињеница да поједини тренери, својим снажним ауторитетом, могу извршити велики утицај на генерисање екстремистичких идеја код младих полазника и тинејџера. У томе доминантну улогу може имати идеологија вехабизма, као радикална форма ислама. Сматра се да су посебно рањиве групе млади људи из мањих локалних заједница, у којима се још увек осећа постконфликтно наслеђе, које у комбинацији са недовољном информисаношћу и лошом економском ситуацијом, може водити ка негативној тј. насилној радикализацији. Када узмемо у обзир идеолошку и криминалну оријентацију одређених појединаца, логично је зашто се са стрепњом гледа на њихову улогу тренера. Позната је чињеница да спортски тренери представљају животне узоре младим људима и деци, да веома интензивно учествују у њиховој социјализацији, па отуда не можемо да се не запитамо о последицама њиховог деловања.

¹⁷ Дубински интервју са представником невладиног сектора, бр. 3.

¹⁸ Предавања Абудусамада Бушатлића веома су популарне међу вехабијама у Босни и Херцеговини, као и у целом региону.

¹⁹ Дубински интервју са припадником безбедносног сектора, бр. 1.

²⁰ Дубински интервју са припадником академске заједнице бр. 4.

АИРСОФТ КЛУБОВИ КАО ПОТЕНЦИЈАЛНИ ГЕНЕРАТОРИ РЕЛИГИЈСКЕ ИНДОКТРИНАЦИЈЕ У БИХ

Настанак и карактеристике аирсофта

Аирсофт је врста спорта²¹ који је, као и борилачке вештине, настао у Азији, тј. у Јапану. Друштвенополитичке околности у Јапану су биле такве да љубитељи ватреног оружја (због стриктних закона) нису могли да га поседују, те су као адекватну замену направили – реплике. Родоначелник овакве идеје био је Иширо Нагата који је осмислио и уједно 1986. године направио прву пушку „soft air”, која је најпре коришћена у спортске сврхе за гађање, а потом и за тимску игру. Ова пушка је испаливала пројектиле који потенцијалну мету не могу повредити, због своје слабе снаге, те је са једне стране била у складу са јапанским законом, док је са друге стране задовољавала потребе љубитеља оружја.

Прави развој модерног аирсофта почиње деведесетих година прошлог века, са производњом електронских пушака, у чему се посебно прославила фирма *Tokyo Marui*. Иако је тек недавно настао, аирсофт постаје глобално популаран, о чему сведочи статистика продаја аирсофт оружја на светском нивоу. Само током 2024. године индустрија аирсофт оружја забележила је профит од 2,2 милијарде америчких долара (GMI, 2025). Очекује се раст на 2,3 милијарде долара у 2025. години, те на 4,5 милијарди долара у 2034. години, са сложеностом раста од 7,8% (GMI, 2025). Усавршавање реплика са електромоторима и гасним клиповима, у комбинацији са развојем система трзаја, учинило је још привлачнијим овај спорт. Постоји и међународна конфедерација аирсофта (International Practical Shooting

²¹ Многи овај спорт сматрају екстремним.

Confederation [IPSC]) која сваке године организује такмичење у ваздушном гађању, на коме учествује око 200 000 чланова из преко 100 земаља (GMI, 2025).

Суштина аирсофта је у томе да се изводи обука на основу начела специјалних јединица (полициских или војних), у оквиру чега се услови обуке што више прилагођавају реалности. Током аирсофт активности, учесници углавном носе маскирне униформе и користе реплике које у великој мери (по облику и тежини) подсећају на стварно наоружање. Употребљавају се реплике снајпера, аутоматских пушака, пиштоља, користе се макете артиљеријског оружја и дронова, имитације минско-експлозивних средстава и одговарајућа возила. Треба напоменути да аирсофт реплике не морају чак ни да постоје у реалном свету, већ могу бити измишљено оружје из видео-игрица и филмова.²² Упркос могућности да се креирају најразличитије врсте реплика, ипак су најпопуларнији примерци попут аутоматских пушака АК-47 и АК-74, америчке пушке М-16 (или иновативнији модел М-4 са разним додацима, попут оптичких нишана) и потом пушке хеклер МП-5А3 и МП-5СД, Г-43, као и реплике разних модерних пиштоља (берета, глок). Такође се може приметити употреба реплика митраљеза са реденицима, као и разноврсних снајперских пушака. Без обзира о каквој се форми и облику ради, једно је заједничко овој врсти оружја: углавном се пуне гасом, употребљавају CO2 ампуле или електромоторни компресор који ради на батерију. На основу механизма коришћења, савремено тржиште аирсофт оружја се може поделити на три сегмента:

1. оружје са опругом
2. оружје са електричним погоном
3. оружје на гас.

Поред оружја, учесници носе и борбене прслукe који се, због истих димензија, могу користити и за употребу правог ватреног оружја.

²² Тако на пример, постоје веродостојне реплике из филма „Осми путник“ или пушка из популарне игрице ХАЛО.

Која су правила игре у аирсофту?

Сваки сусрет аирсофт играча започиње поделом у тимове, који су под пуном опремом, а онда крећу да спроводе циљеве и задатке који их могу одвести до победе. То подразумева одговарајућу тактику и стратегију и поприлично реалистичан борбени сценарио. Правила ове игре су јасна и једноставна – онај учесник који буде погођен куглицом²³ (укључујући и реплику), бива аутоматски елиминисан из игре. Наравно, очекује се поштен однос према саиграчима, те погођена особа треба да дигне руку и каже „Погођен!“. Постоји много начина за играње аирсофта, али су они најчешће локалног карактера и у просеку трају око два сата (а изузетно могу трајати и до неколико дана). Иако на први поглед делује безбедно и безазлено, аирсофт са собом носи одређене изазове, као што су, на пример, повреде. Оне су најопасније на лицу, па се зато носи одговарајућа заштита, али неретко се дешавају и модрице на телу, услед гађања муницијом. Поред тога, могуће су повреде приликом трчања на терену попут прелома и истегнућа, али то је карактеристика већине спортова. Аирсофт се користи за обуку и учење припадника оружаних снага у многим земљама (посебно код регрута). Реплике се могу направити толико веродостојно, да се готово уопште не разликују од правог оружја.

Аирсофт се често упоређује са пејнтболом (paintball), те ћемо направити јасну дистинкцију између ове две појаве. Оне се разликују по опреми коју користе, стилу игре, правилима и, у крајњем, по цени (пејнтбол је нешто скупљи вид забаве). Суштина је у томе да је аирсофт много реалистичнији правим борбама, за разлику од пејнтбола.²⁴ Осим тога, у пејнтболу је већа заштитна опрема, а куглице које се користе као муниција су видљивије, што оставља јасан траг боје на опреми. Стил борбе у аирсофту је тактички и симулацијски, док је код пејнтбола више присутан интензиван стил. Свакако, оно што је заједничко и пејнтболу и аирсофту (на глобалном нивоу) јесте да су спортског и претежно забавног карактера. Међутим, последњих двадесетак година примећује се интересантан тренд на

²³ У питању је аирсофт муниција тј. 66 куглица, која је обично димензија 6 милиметара, тежине око 0,25 грама (мада се могу наћи већих и мањих димензија). Интересантне су и трејсер куглице које акумулирају светлост, те светле у мраку, што је посебно погодно за ноћну игру.

²⁴ Пејнтбол се као врста разоноде често користи као форма „тим билдинга“ у корпоративној култури.

подручју БиХ, који указује да поједини аирсофт клубови могу бити генератори насилног екстремизма и религијске индоктринације.

На простору тзв. Западног Балкана, аирсофт постаје популаран у последње две деценије. Присутан је у свим земљама региона, укључујући и Босну и Херцеговину у којој је посебна експанзија приметна у Федерацији БиХ, и то у последњих 15 година. Због основаних индиција да неки од аирсофт клубова подстичу насилни екстремизам, у наставку рада предмет нашег истраживања биће религијска индоктринација младих у овим спортским удружењима.²⁵

Аирсофт је присутан на целокупној територији БиХ, али су по обиму, квантитету клубова и чланства и материјално-техничкој опремљености, аирсофт клубови у Федерацији БиХ значајно доминантнији у поређењу са Републиком Српском.²⁶ Посебну пажњу привлачи то што се остварује корелација са одређеним политичким структурама (странка СДА) које пружају новчану и материјалну помоћ на локалном нивоу.²⁷ Претходна истраживања су показала да се у неким од ових клубова спроводе војне обуке, „које поред своје рекреативне функције имају и верску, тако што се идеје исламистичког екстремизма уводе у активност клубова” (Djoric, 2023: 11). Уочен је већи број лица који су у исто време чланови ових аирсофт клубова и припадници вехабијског покрета²⁸, посебно када је реч о клубовима „Црна Муња” из Цазина и „Lilium Bosniacum” (Босански љиљан) из Травника.

У аирсофт клубовима се могу наћи и припадници Оружаних снага БиХ.²⁹ Разлози за присутност појединаца из Оружаних снага БиХ у аирсофту могу бити спорт, дружење али и тенденција планског преношења знања и вештина члановима аирсофт клуба (Djoric, 2023:

²⁵ У Федерацији БиХ аирсофт клубови су регистровани као спортска удружења.

²⁶ Дубински интервју са припадником безбедносног сектора, бр. 1.

²⁷ Дубински интервју са припадником безбедносног сектора бр. 5.

²⁸ Не може се рећи да су све вехабије екстремисти, али је веома индикативно да је највећи број појединаца са простора Западног Балкана (укључујући и БиХ) који су се прикључили терористичким организацијама у Сирији и Ираку, регрутован унутар илегалних исламских објеката (тзв. парацемата и парамесцида) које су контролисали вехабије. Евидентно је да вехабизам представља радикалну интерпретацију ислама, али да одређени појединци овог покрета чак и отворено пропагирају религијски екстремизам.

²⁹ Дубински интервју са припадником безбедносног сектора бр. 5.

11). Због свега наведеног, активности аирсофт клубова су под „будним оком” ЕУФОР-а, који редовно надгледа њихов развој.

Да би опстали као спортска удружења, аирсофт клубови у Федерацији БиХ, морају обезбедити и финансирање, које највише долази захваљујући спонзорствима, чланаринама и донацијама. Приметан је доток новца из локалних заједница, у оквиру чега се посебно истичу општине Бужим и Цазин, али и општине са подручја Тузланског кантона.³⁰ Своје активности на терену поједини клубови често организују у селима на разрушеним инфраструктурама, које су напуштене од стране српског становништва у претходном рату. Сарадња постоји и на регионалном нивоу, тако да клубови из Федерације БиХ углавном имају кооперацију са клубовима из Хрватске и Словеније, док је таква сарадња минорна (или не постоји) са клубовима из Србије.

Од постојећих аирсофт клубова значајно се истиче клуб „Црна муња” основан 2010. године у општини Цазин (место Ћоралићи), који је веома организован и то по вертикалном командном ланцу, што их приближава степену организације савремених специјалних јединица. У клубу се може још приметити значајна улога религије, тј. ислама, па се члановима клуба забрањује употреба алкохола, тражи се понашање и живот у складу са исламом, редован одлазак у џамије и сл.³¹ Њихова медијска позиција је веома добро постављена, јер осим проактивне веб-странице имају и своје профиле на друштвеним мрежама, где се, поред спортских принципа, могу видети и политичке поруке у којима одређени чланови имају екстремну националну и верску реторику.³²

У безбедносном контексту је интересантно анализирати и клуб „Lilium Bosniacum” (Босански љиљан) основан 2013. године, са седиштем у Травнику. Чланови овог клуба изводе вежбе на платоу планине Влашић, а један од полигона за обуку је стациониран у месту Гостиљ, близу магистралног пута Кнежево – Травник. Важно је нагласити да се у својој реторици позивају на достигнућа и традицију Армије БиХ (нпр. редовно су присутни

³¹ Дубински интервју са новинаром, бр. 2.

³² „Ова реторика најчешће води до претходних ратних сукоба и истицања потребе Бошњака да буду спремни за некакве нове ратне сукобе на Балкану”. Према: Дубински интервју са припадником безбедносног сектора бр. 1.

на обележавању годишњице освајања платоа планине Влашић)³³, уз истицање ратних застава. Показују склоност ка истицању верског (исламског) феномена у активностима, што се види по фотографијама верских обреда и склоности одређеног броја чланова вехабизму.

Поред спорта и забаве, код значајног дела аирсофт клубова у БиХ евидентирана је и склоност ка религијској индоктринацији (са првенствено вехабијским предзнаком), повезаност са политичким структурама (које их највећим делом финансирају) на локалном нивоу и корелација код одређеног броја чланова са ратном реториком (из периода 90-их година). Осим тога, треба обратити пажњу на територијалну распрострањеност клубова. Већина аирсофт клубова из Федерације БиХ распоређена је у три регије: зеничко-тузланска, унско-санска и сарајевска регија. Такође је интересно да је већина ових клубова наслоњена на ентитетску границу Федерације БиХ са Републиком Српском.

Какве безбедносне импликације могу произвести аирсофт клубови на територији Федерације БиХ?

- Имајући у виду да појединци који практикују аирсофт активности пролазе обуку по принципима специјалних војних и полицијских јединица, као и то да користе реплике које су по тежини и облику веома сличне правом оружју, може се закључити да су они војнички веома добро обучени (под условом да редовно практикују те активности), те да могу представљати формат потенцијалних незваничних оружаних снага. Кроз редовне аирсофт активности, људи се упознају, ствара се осећај групне припадности, кохерентности групе и лојалности (слично као у војним јединицама). Не можемо, а да не приметимо и њихово добро познавање терена које је веома значајно у безбедносном контексту једне државе.
- Због специфичне друштвенополитичке ситуације у БиХ овде се ствара могућност инфилтрирања вехабијских група у аирсофт клубове, који би несметано могли да се под плаштом спортских активности војнички обучавају.³⁴

³³ Сличне активности организује клуб „Црна муња”, такође симболичног назива „Дазинска офанзива”, који већ у својим називима асоцирају на ратне акције Армије БиХ.

³⁴ Дубински интервју са припадником безбедносног сектора бр. 5.

- Многи клубови своје активности изводе и у напуштеним селима српског становништва, где, притом, користе ратом девастирану имовину за обуку на терену. Поставља се питање да ли су случајно изабрана та места за обуку и како ће на то реаговати одбегло становништво.

ЗАКЉУЧАК

Спорт може имати дуалну улогу у једном друштву. Са једне стране, може деловати интегративно и повезивати хетерогене елементе друштва под геслом једног тима, победе, колективног духа и сл. Са друге стране, управо спорт може бити фактор дезинтеграције друштва, уколико се унутар њега на негативан начин инфилтрира политика, криминал или радикализација која води ка екстремизму. Борилачки спортови су показали многобројне бенефите (посебно у контексту менталног здравља), али и одређене ризике када је реч о њиховој злоупотреби у политичке или идеолошке сврхе. На глобалном нивоу, клубови борилачких вештина су углавном повезани са екстремном десницом, док је на подручју БиХ, та склоност више приметна у контексту религијског екстремизма. Уколико се на све то дода и чињеница да постоје појединци који су директно повезани са криминалним миљеом, онда ова појава постаје много комплекснија, те би требало обратити додатну пажњу на њен даљи развој.

Што се тиче аирсофта, он је као спорт релативно новог карактера али добија све више на својој популарности како на глобалном нивоу, тако и у нашем региону. Уплив религијске индоктринације (првенствено вегабизма) у аирсофт клубове на подручју БиХ је са безбедносног становишта изузетно индикативно питање, које у наредним годинама треба пратити. Аирсофт је свакако првенствено врста спорта и забаве, али може представљати и погон за развој одређених безбедносних појава које захтевају детаљну анализу.

На основу свега претходно наведеног, потврђујемо почетно постављену хипотезу, да поједини клубови борилачких вештина и аирсофт клубови у БиХ могу представљати потенцијалну безбедносну претњу, због повезаности једног дела чланства и руководства са религијским екстремизмом и/или криминалом.

ЛИТЕРАТУРА

- Avaz. (2018). Avaz saznaje: Općinski sud odbio pritvoriti napadača na novinara Latića. Преузето 15. 08. 2025. <https://avaz.ba/vijesti/bih/355436/slug>
- Ayyadi, K. (6. November 2017). Professionalisierung der Gewalt im Kampfsport. Преузето 04.07.2025. <https://www.belltower.news/rechtsextreme-hooligans-professionalisierung-der-gewalt-im-kampfsport-45910/>
- Baker, W. (1988). *Sports in The Western World*. Urbana and Chicago:University of Illinois Press.
- Blic. (2021). Ko je Naser Keljmendi: Od švercera tekstila do narko-bosa koji kontroliše put droge do Evrope. Преузето 05.06.2025. <https://www.blic.rs/vesti/hronika/ko-je-naser-keljmendi-od-svercera-tekstila-do-narko-bosa-koji-kontrolise-put-droge-do/nj1h2t7>
- Djoric, M. (2023). *Violent Extremism and Sports in the Western Balkans*. RAN. Luxembourg: PublicationsOffice of the European Union.
- Donohue, J, & Taylor, K. (1994). The Classification of the Fighting Arts. *Journal of Asian Martial Arts*, 3 (4), 10–37.
- Ђорић, М. (2012). *Хулиганизам: насиље и спорт* Београд: Удружење Наука и друштво Србије
- Ђорић, М. (2016). Сокољство и Млада Босна. *Српска политичка мисао*, 54(4), 67–82.
- Ђорић, М. (2024). *Екстремизам и хулиганизам на Балкану*. Београд: Институт за политичке студије.
- GMI. (2025). Airsoft Gun Market - By Product Type, By Mechanism, By Price Range, By Distribution Channel Analysis, Share, Growth Forecast, 2025 – 2034. Преузето 04. 09. 2025. <https://www.gminsights.com/industry-analysis/airsoft-gun-market>
- Handle, J,& Scheuble, S. (2021). *The role of sports in violent right-wing extremist radicalisation and P/CVE*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- INS. (2018). Islamska zajednica u BiH o aktivnostima udruženja Asker. Преузето 12 .08. 2025. <https://www.ins.ba/bs/article/4182/islamska-zajednica-u-bih-o-aktivnostima-udruzenja-asker>
- Holland, J. (2013). UFC cuts Benjamin Brinsa following allegations of Neo-Nazi affiliation. Преузето 06. 07. 2025. <https://www.mmamania.com/2013/9/12/4722792/ufc-cuts-benjamin-brinsa-following-allegations-of-neo-nazi-affiliation-mma>
- Lalic, V. (2025). We vs. them: Perception of terrorism in multiethnic Bosnia and Herzegovina. inan intergroup perspective. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 80, 1–10.

- Maksimović, M. (2020). Sport, ljudski resursi i osnovne vrednosti japanskog društva. *Sport, nauka i praksa*, 10(1), 47–64.
- Milenkovic, M. (2025). Army and Military Profession in Contemporary Society: A Contribution to Defining the Analytical Framework. *Politika nacionalne bezbednosti*, 29(2), 1–23
- Neskovic, M. (2025). Multidimensional Security in Muay Thai Practice. *Politika nacionalne bezbednosti*, 3:online first.
- N1info. (2023). Salki Zildžiću određen jednomjesečni pritvor, poznato za koje krivično djelo se terete. Преузето 05.08.2025. <https://n1info.ba/vijesti/salki-zildzicu-odredjen-jednomjesečni-pritvor-poznato-za-koje-krivicno-djelo-se-tereti/>
- Reardon CL. (2019). Mental health in elite athletes: International Olympic Committee consensus statement. *Sports Med.* <https://bjsm.bmj.com/content/bjsports/53/11/667.full.pdf>
- RTS. (2018). Orić negira postojanje "terorističkog kampa za obuku dece". Преузето 01. 07. 2025. <https://www.rts.rs/lat/vesti/region/3033740/oric-negira-postojanje-teroristickog-kampa-za-obuku-dece.html>
- Saybrook University (2024). The Mental Health Benefits of Playing Sports. Преузето: 22. 08. 2025. <https://www.saybrook.edu/unbound/mental-health-benefits-playing-sports/>
- The European Parliament. (2024). Motion for a European Parliament resolution on mass immigration undermining European women's safety. Преузето 04. 07. 2025. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-10-2024-0143_EN.html
- The Guardian. (2018). Fascist fight clubs: how white nationalists use MMA as a recruiting tool. Преузето 06.07.2025. <https://www.theguardian.com/sport/2018/sep/11/far-right-fight-clubs-mma-white-nationalists>
- Vreme. (2025). Uhapšen Naser Keljendi. Преузето 05. 08. 2025. <https://vreme.com/projekat/uhapsen-naser-keljendi/>
- Шикман, М, & Ђеранић, П. (2017). Угрожавање безбједности Републике Српске са посебним освртом на тероризам. *Политика националне безбедности*, 7(1), 75–96.
- Шикман, М. (2024). Нови трендови у кријумчарењу кокаина у Европи са освртом на земље Западног Балкана. *Журнал за безбједност и криминалистику*, 6(1), 21–39.

Рад примљен: 22. 9. 2025.

Рад прихваћен: 17. 10. 2025.